

ЛОГИСТИК КОРХОНАЛАРДА ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ

*Мирқосимов Жаҳонгир Мирмухсинович -
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
мустақил изланувчиси*

[doi:https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss3/a22](https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss3/a22)

Аннотация. Мақолада логистик корхоналарда иқтисодий таҳлилни ташкил қилиш масаласи ўрганилган ва тадқиқотлар асосида муаллиф томонидан хулоса ва таклифлар шакллантирилган.

Калит сўзлар: логистика, тармоқ, бухгалтерия ҳисоби, харажатлар.

ОРГАНИЗАЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА В ЛОГИСТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

*Миркасимов Джаҳонгир Мирмухсинович -
Ташкентский государственный экономический
университет, независимый исследователь*

Аннотация. В статье рассматривается организация экономического анализа на логистических предприятиях и на основе исследования автор формулирует выводы и рекомендации.

Ключевые слова: логистика, сеть, учет, затраты.

ORGANIZATION OF ECONOMIC ANALYSIS IN LOGISTICS ENTERPRISES

*Mirqosimov Jaxongir Mirmukhsinovich -
Tashkent State University of Economics,
independent researcher*

Abstract. The article examines the organization of economic analysis in logistics enterprises and on the basis of research the author formulates conclusions and recommendations.

Keywords: logistics, network, accounting, costs.

Кириш. Логистик корхоналарда иқтисодий таҳлилни ташкил этиш, албатта, амалдаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда келтирилган нормативлар, турли тавсиялар асосида шакллантирилган формулалардан келиб чиқиб амалга оширилади. Албатта, таҳлил натижаларига кўра хулоса шакллантириш, турли чора-тадбирларни белгилашда ҳар бир соҳанинг тармоқ хусусияти инобатга олиниши лозим. Бу бўйича бир қанча илмий тадқиқотларда ҳам муносабат билдириб ўтилган.

Логистика корхоналари, одатда, ташиш хизматларини кўрсатганлиги боис уларда иқтисодий таҳлилни ташкил этишда транспорт корхонаси сифатида қаралиб, бунга ўхшаш бундай ташишларнинг алоҳида хусусиятлари инобатга олинади.

Адабиётлар таҳлили. Транспорт ташкилотларида иқтисодий таҳлилни ташкил этиш ҳам турли олимлар ва амалиётчиларнинг диққат марказидаги масалалардан бўлиб, турли қарашлар ва ёндашувлар объекти бўлиб келган. Жумладан, бу борада А.А.Бачурин автомобиль транспорти корхоналарининг молиявий-иқтисодий таҳлилини ўтказишда қуйидагиларга эътибор қаратиш лозимлигини таъкидлайди[3]:

- ташиш ва бошқа иш ва хизматлардан даромадларни таҳлил қилиш, даромадлар ҳажмига таъсир қилувчи омилларни аниқлаш;

- ташиш таннархи ва жами сарфланган харажатларни таҳлил қилиш, жумладан, харажатларнинг таркиби ва тузилиши бўйича;

- умумий харажатлар ва бажарилган иш ҳажмининг таннархга таъсирини, вақтинчалик ва доимий харажатлар улушини, ҳайдовчилар иш ҳақи ва шу кабиларни аниқлаш;

- фойданинг шаклланиши ва тақсимланишини тадқиқ этиш;

- рентабеллик даражасини таҳлил қилиш.

Л.В.Эйхлернинг тадқиқотида ҳар қандай соҳада бўлгани каби автомобиль транспорти соҳасида ҳам молиявий натижаларни ифодаловчи асосий кўрсаткич фойда ҳисобланади. Автомобиль транспорти корхоналарида фойданинг бўлиши корхонанинг ривожланиши, асосиз қарздорликларнинг мавжуд бўлмаслигини таъминлаб, транспорт хизматининг сифати ошишига ҳам хизмат қилиши таъкидланади [14]. Демак, бу муаллиф томонидан ҳам транспортнинг асосий тури бўлган автомобиль транспорти корхоналарида иқтисодий таҳлилни ташкил этиш, молиявий натижаларни шакллантириш ва унинг таҳлилига муносабат билдирилган.

Г.А.Кононовой, Е.В.Будрин, А.Г.Будрина-ларнинг фикрича, автомобиль транспорти корхоналари фаолиятлари натижалари таҳлили фойда, рентабеллик ва даромад каби кўрсаткичларни баҳолаш асосида ўтказилиши лозим. Муаллифларнинг фикрича, автомобиль транспорти корхоналарининг якуний натижаси умумий кўринишда даромад ва харажатлар ўртасидаги фарқ сифатида намоён бўлади [4].

Ушбу муаллифлар томонидан олиб борилган тадқиқот бирмунча кенгроқ бўлиб, улар фойда ва рентабеллик кўрсаткичлари таҳлилга алоҳида эътибор қаратиш лозимлигини таъкидлайдилар.

Албатта, автомобиль транспорти корхоналарида рентабелликни ҳисоблаш масаласи ҳам аҳамиятли бўлиб, бу бўйича ҳам соҳа олимларининг ўз муносабатлари мавжуд. Жумладан, Н.М.Пахновская, Д.А.Ищановалар автомобиль транспорти корхоналарида харажатлар рентабеллиги ва рейсларнинг умумий сони ўртасидаги боғлиқликни келтиради [8].

Кўпчилик манбаларда рентабелликнинг учта гуруҳга бўлиб ўрганганлигини кўришимиз мумкин. Булар:

- сотиш билан боғлиқ рентабеллик;
- харажатлар ва инвестиция лойиҳаларининг қопланганлигини кўрсатувчи рентабеллик;
- капитал ва унинг таркибий қисмлари даромадлиги билан боғлиқ рентабеллик.

Умуман, биринчи гуруҳ рентабеллигини ҳисоблашда молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот маълумотларидан фойдаланилади. Яъни бу ерда сотилган маҳсулот ва унинг таннарни, ялпи фойда ва у билан боғлиқ молиявий кўрсаткичлар олинади. Иккинчи гуруҳда эса асосан, инвестицион лойиҳаларнинг самардорлиги таҳлил қилиниб, шу бўйича рентабеллик аниқланади. Учинчи гуруҳда эса бевосита капитал билан боғлиқ рентабеллик аниқланади.

Дунё амалиётида рентабеллик фойда, ишлаб чиқариш активлари, пул маблағлари асосида аниқланиши дунё амалиётида кўп кузатилади. Корхоналарда кўпроқ пул маблағларининг кўпайиши, фойданинг ошиши билан боғлиқ рентабеллик кўрсаткичлари кўпроқ ҳисоб-китоб қилинади. Рентабеллик ва унинг корхона молиявий натижаси ҳамда мамлакат иқтисодий ўсишига таъсири, уни аниқлаш услубиёти бўйича ҳам олимлар томонидан турли мунозаралар, фикрлар илгари сурилган. Жумладан, Жоффрей Виттингтон саноат корхоналарининг рентабеллиги уларнинг иқтисодий ўсишига боғлиқлигини таъкидлайди [18]. Муаллиф фикрича, фойда билан боғлиқ рентабеллик саноат корхоналарининг иқтисодий ўсишига замин яратади. Аммо муаллиф томонидан рентабеллик фойда-

нинг ўсишига таъсири баҳолашда қайси молиявий кўрсаткичга нисбатан ҳисобланиши лозимлигини келтирмайди.

Тадқиқот методологияси. Мақолада республикамизда логистик корхоналарда иқтисодий таҳлилни ташкил қилишнинг назарий масалалари ёритилган. Мақолани тайёрлашда адабиётларни шарҳлаш, маълумотларни қиёслаш, таққослаш ва иқтисодий хулоса методларидан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Ўрганишлар шуни кўрсатдики, рентабелликни аниқлашда фойда турлари ва таркибини аниқ кўрсатган ҳолда ҳисоб-китоб ишларини амалга ошириш лозим. Чунки айнан бир турдаги фойда ёки даромад кўрсаткичи корхона даромадлигини ифодаламаслиги мумкин. Масалан, корхона асосий фаолият билан боғлиқ фаолиятдан зарар кўргани ҳолда унинг фаолиятига боғлиқ бўлмаган даромадининг ошиши ҳисобига рентабеллик даражаси юқори бўлиши мумкин экан.

А.М. Фридман рентабелликни оширишнинг асосий йўналишлари сифатида:

- корхона фаолиятининг ривожланишидан олинган фойда суммасини кўпайтириш;
- ресурслардан фойдаланиш даражасини ошириш;
- ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини ошириш, материал харажатларини тежаш;
- корхона ҳисоб сиёсатини ишлаб чиқиш ҳамда солиқни оптимал режалаштириш;
- операцион фаолият даромадларини ошириш ва харажатларни камайтириш;
- корхонанинг техник, тижорат, маркетинг, молиявий, иқтисодий ва бошқа хизматлар билан боғлиқ фаолиятлари сифатини оширишни келтириб ўтади [13].

Н.М.Пахновская ва Д.А.Ищановалар автомобиль транспорти корхоналарида харажатлар рентабеллиги ва рейсларнинг умумий сони ўртасидаги боғлиқликни келтиради [8].

А.М.Фридман томонидан санаб ўтилган рентабелликка таъсир қилувчи омиллар батафсил ёритилган бўлса-да, фақатгина корхонага боғлиқ бўлган ички омиллар берилган. Жумладан, корхонага боғлиқ бўлмаган ташқи омиллар ҳисобга олинмаган. Солиқларни режалаштириш орқали солиқларни оптималлаштириш ҳақида тўхталган бўлса-да, бу корхонага боғлиқ эмаслиги эътибордан четда қолдирилган. Бундан ташқари муаллиф томонидан рентабелликни оширишнинг асосий йўналишлари сифатида бевосита фаолият билан боғлиқ даромадлар келтирилган бўлса-да, хизматлар сифатини ошириш йўналишини ҳам келтириб, буни изоҳлаб бермаган [13].

В.М.Семенов ва Н.В.Василенковалар: "...рентабеллик фойдага тўғри, ишлаб чиқариш

фондларига тескари боғлиқ”, – дея таъкидлайди [10]. Бу ерда муаллифлар фақатгина ишлаб чиқариш ва фойда билан боғлиқ рентабеллик кўрсаткичига эътибор қаратганлиги кўриниб турибди.

И.Т.Абдукаримовнинг фикрича, корхона самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичларга [1]:

– сотиш бўйича рентабеллик (асосий фаолиятдан) сотишдан олинган фойданинг сотишдан тушган тушумга нисбати сифатида аниқланади;

– харажатлар рентабеллиги соф фойданинг харажатларга нисбати сифатида аниқланади;

– хусусий капитал рентабеллиги соф фойданинг хусусий капиталнинг ўртача йиллик қийматига нисбати сифатида аниқланади;

– умумий капитал рентабеллиги соф фойданинг корхона жами капиталига нисбати сифатида аниқланади;

– хусусий капитални инвестиция маблағлари билан қамраб олиш коэффициенти хусусий капиталнинг ўртача йиллик қийматининг соф фойдадаги нисбати сифатида аниқланади.

А.Ўлмасов ва А.Ваҳобовлар фойдани максималлаштириш рентабелликни оширишини таъкидлаб, унга эришиш йўллариغا қуйидагиларни киритади [12]:

- ишлаб чиқаришни реструктуризациялаш ва диверсификациялаш;

- ресурсларни тежаб-тергаб ишлатиш;

- капитал таркибини такомиллаштириш;

- меҳнат мотивациясини кучайтириш.

Муаллифлар томонидан асосий эътибор фойда ва ишлаб чиқаришни кўпайтиришга қаратилганлигидан кўриниб турибдики, бу ерда ҳам асосий эътибор фойдага қаратилган.

А.Ваҳобов ва Т.Маликовлар хўжалик юридувчи субъектларнинг рентабеллигини оширувчи омилларни икки гуруҳга бўлади [5]:

- фойда суммасини кўпайтириш;

- фойда олиш учун харажатларнинг даражаси ва ресурсларни камайтириш.

Фикримизча, бу икки гуруҳ кўрсаткичлари мазмунан бирлаштириш мумкин бўлган, битта умумий маънони берувчи кўрсаткич ҳисобланади.

Ш.Тожибоева рентабеллик кенг қамровли тушунча эканлигини таъкидлаб, бугунги кунда амалда қўлланилаётган рентабелликни ҳисоблаш формулаларида хатолик борлигини таъкидласа-да, муаммо нимада эканлиги келтирилмасдан, уни бартараф этиш бўйича етарлича тавсиялар берилмаган [11].

М.Калонов томонидан эса асосий фойдага нисбатан рентабелликни қуйидаги икки йирик гуруҳга бўлиб ўрганиш тавсия этилиб, рента-

беллик даражасига фаолият турларига қараб аниқланиши, корхона тўғрисида аниқ ва шаффоф маълумотни тақдим этиб, унга тўғри ва холисона баҳо бериши таъкидланган [6]:

1. Умумий рентабеллик = соф фойда/ харажатлар*100

2. Фаолият билан боғлиқ рентабеллик = фаолият билан боғлиқ жараёндан олинган соф фойда/ фаолият билан боғлиқ харажатлар*100

Ш.Эргашев томонидан олиб борилган тадқиқотда эса корхона томонидан ҳисобот йилининг охирида катта миқдордаги, қийматликдаги асосий воситаларнинг харид қилиниши, кредитларнинг олиниши ёки умуман корхона фойдаси учун хизмат қилмайдиган активларнинг пайдо бўлиши ўз-ўзидан активлар ўртача қийматини ошириши корхона нуқтаи назаридан ижобий ҳолат деб қаралса-да, аммо амалдаги формулага кўра, янги кирим қилинган активлар қиймати соф фойдага таъсир ўтказмаса-да, активлар ўртача йиллик қийматининг ошишига олиб келиши, бу эса активлар рентабеллигининг пасайишига олиб келиши таъкидланган. Шундан келиб чиқиб, муаллиф бухгалтерия баланси ва молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот маълумотлари активлар рентабеллигини аниқлашда тўлиқ ҳисоб-ахборот таъминоти бўла олмаслигини таъкидлайди.

Ш.Эргашев ўз хулосасида активлар рентабеллигини аниқлашда икки тушунчадан фойдаланиш мақсадга мувофиқлиги, биринчи: амалдаги тартибга кўра аниқландиган, корхона фойда солиғи тўлангунга қадар фойданинг активлар ўртача йиллик қийматини активлар рентабеллиги сифатида ҳисоблаш, иккинчи: фаолият билан боғлиқ фойданинг айнан шу фойданинг шаклланишида қатнашган активларнинг ўртача йиллик қийматига нисбатан ҳисобландиган активлар соф рентабеллигини аниқлаш лозимлигини айтади. Бундан активлар ўртача йиллик қийматини ҳисоблашда фақат йил боши ва йил охиридаги қийматини эмас, ўрта оралиқдаги фойда кўрсаткичлари ҳисобланган даврлар бўйича олиш мақсадга мувофиқлигини таъкидлайди [15].

Дарҳақиқат, мазкур муаллифнинг фикри амалиётга кўпроқ мос келиб, фойда суммаси қаердан олинишига қараб, ҳисоб-китоб ва таҳлилий амалларда фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

Маркованинг фикрича, автомобиль транспорти корхоналарида даромадлар ва фойда таҳлилининг асосий мақсади:

- белгиланган кўрсаткичлар ва режанинг бажарилишига баҳо бериш;

- хизмат таннархи, фойда ва даромад суммасига таъсир қилувчи омилларни аниқлаш ва баҳо бериш ҳисобланади [7].

Х.Саидрасулова асосий ишлаб чиқариш фондларидан самарали фойдаланишни таъминлаш учун доимий равишда қуйидаги тадбирларни амалга ошириш лозимлигини таъкидлайди [9]:

- ишлаб чиқариш харажатларини камайтириб, маҳсулотлар сотиш ҳажмини кўпайтириш;

- 100 ёки 1000 сўмлик асосий ишлаб чиқариш фондларига тўғри келадиган ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ҳажмини ошириш;

- капитални шакллантириш манбалари тузилмасини такомиллаштириш;

- асосий ишлаб чиқариш фондлари айланивчанлигини ошириш;

- ишлаб чиқаришни ташкил этиш ва бошқаришни такомиллаштириш.

Т.Шоғиёсов: “...фойдани таҳлил қилишдан мақсад молиявий-иқтисодий жиҳатдан ҳар томонлама асосланган вариантларга таянган ҳолда бошқарув қарорларини ишлаб чиқиш ва улардан амалда фойдаланиш туфайли молиявий натижаларнинг барқарор ўсишига эришишдир”, – дея таъкидлайди [16].

Б.Акбаровнинг автотранспорт корхоналари харажатларини таҳлил қилиш бўйича ёзил-

ган мақоласида умумий таҳлил ҳақида фикрлар юритилган бўлиб, тизим корхоналарининг таҳлили бўйича хулосалар шакллантирилмаган [2].

Ш.Эргашев эса ўз тадқиқотида автомобиль транспорти корхоналарида иқтисодий таҳлилни ташкил этиш хусусида сўз юритар экан, корхонада активлар рентабелли бўлиши, тўлов қобилияти юқори бўлиши, унинг молиявий барқарорлиги юқори деган хулосани келтириб чиқармаслигини, шу боис корхонани самарали бошқаришда ҳар бир кўрсаткичнинг ўз ўрни бўлиб, уларни индивидуал таҳлил этиш мақсадга мувофиқлигини таъкидлайди. Активлар рентабеллиги ва молиявий барарорлик кўрсаткичлари айнан маълум олинган фойда ёки жорий йилдаги кўрсаткичларга боғлиқ эмаслигини асослашга ҳаракат қилган [15].

Биз томонимиздан тадқиқот объектларимизда олиб борилган таҳлиллар шуни кўрсатдики, уларда иқтисодий таҳлилни ташкил этишда, албатта, соҳанинг ўз хусусиятларини инобатга олиш мақсадга мувофиқ экан. Қуйидаги объектларимиз бўйича ўтказилган айрим таҳлил ишларини акс эттирган ҳолда мазкур масалага ўз хулосаларимизни шакллантирамиз (1-жадвал).

1-жадвал

LUCKY MEN корхонасининг айрим иқтисодий кўрсаткичлари таҳлили [17]

Йиллар ва кўрсаткичлар	2018	2019	2020	Ўтган йилга нисбатан ўзгариши,+,-	2018 йилга нисбатан ўзгариши,+,-
Активлар рентабеллиги	-12,44	1,85	-0,09	1,76	-12,53
Тўлов қобилияти	0,01	2,38	0,04	-2,34	0,03
Молиявий барқарорлик коэффициенти	-6,32	0,63	0,06	0,57	6,38

1-жадвал маълумотларидан кўришимиз мумкинки, корхона кўрсаткичларида ўзгаришлар жуда ҳам кескин. Жумладан, активлар рентабеллиги 2018 йилда -12,44 ни ташкил этган бўлса, 2019 йилда бу кўрсаткич 1,85 ни ташкил этган. 2020 йилда эса кўрсаткич яна пасайиб, -0,09 ни ташкил этмоқда.

Мазкур кўрсаткич бўйича юқорида айрим илмий тадқиқотларда муаллифларнинг фикрларини келтириб ўтдик. Яъни Ш.Эргашевнинг тадқиқот натижаларига кўра, бу кўрсаткич корхона умумий фойдасига нисбатан ҳисобланганлиги учун асосий фаолиятига боғлиқ бўлмай, фойда ёки зарарнинг пайдо бўлиши кўрсаткич суммасыга қараб хулоса чиқаришда чалғитади.

LUCKY MEN корхонасининг активлар рентабеллигини ўрганиш шуни кўрсатдики, корхона молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот ва бошқа ички ҳисоб маълумотлари ўрганилганда, корхона ташкил топиш йили 2018 йил бўлган-

лиги боис, ушбу йилда фақат ташкилий харажатлар бўлиб, асосий фаолият бошланмаган. Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботнинг 040 - “Давр харажатлари” сатрида ташкилий, бошқарув ва бошқа давр харажатларининг акс эттирилиши ҳисобига солиқ тўлангунга қадар фойда сатрида “-” кўрсаткичли сумма пайдо бўлган. Бу эса корхона умумий соф фойдаси ўрнига зарар билан яқунланишига олиб келган.

2019 йилда эса корхона бўйича активлар рентабеллиги сезиларли ошган. Бунга биринчи сабаб, корхона умумхўжалик фаолияти натижасига кўра, фойда билан чиққанлиги бўлса, иккинчи сабаб, корхона асосий фаолияти билан боғлиқ тушумлари ҳам анчагина ижобий томонга ўзгарган. Яъни сотишган олинган соф тушум 2019 йилда 825,9 миллион сўмни ташкил этган бўлса, сотилган маҳсулот (бажарилган иш ва хизматлар) таннархи эса 540 миллионни ташкил этган. Кўриниб турибдики, натижа 65 фоиз-

дан кўпроққа ошган. Мазкур йилда давр харажатлари, жумладан, ташкилий ва бошқарув харажатларининг ҳам суммаси жуда кам бўлганлиги активлар рентабеллиги ошишига олиб келган.

2020 йилни таҳлил қиладиган бўлсак, яна активлар рентабеллиги пасайиш тенденцияси кузатилган. Бунинг асосий сабаби ўрганилганда, пандемия сабабли асосий фаолиятда тўхталишлар бўлиб, қилинган харажатларга нисбатан тушум камроқни ташкил этган. Жумладан, мазкур йилда сотишдан олинган соф тушум 520,2 миллион сўмни ташкил этган бўлса, сотилган маҳсулот (бajarилган иш ва хизматлар) таннархи эса 561,6 миллион сўмни ташкил этган. Ўз-ўзидан шундан кўринадики, активлар рентабеллиги минус кўрсаткич билан чиқади. Чунки 561,6 миллион сўмнинг таркибига фақат асосий фаолиятга тегишли таннархни ташкил этувчи харажатлар киритилган. Маъмурий-бошқарув, асосий фаолиятга тегишли давр харажатлари, солиқлар ва шу кабилар ҳам ҳисобга олинганда, натижа бундан ҳам ёмонроқ кўрсаткич билан ақунланарди.

Биз томонимиздан таҳлил қилинган иккинчи кўрсаткич, яъни тўлов қобилияти коэффициентида ҳам ўзгаришлар кескин бўлиб, активлар рентабеллигига мувофиқ ҳолда ўзга-

ришлар бўлган. Таҳлил қилинаётган 3-кўрсаткич, яъни молиявий барқарорлик коэффициенти ҳам олдинги кўрсаткичларга мос.

Ушбу кўрсаткичлар асосида умумий ҳулоса қилиб айтишимиз мумкинки, ҳолат қониқарли. Чунки 2018 йилда корхонада асосий фаолият амалга оширилмаган, шу боис қилинган ташкилий ва бошқарув харажатлари ҳисобига кўрсаткичлар бўйича бундай натижа бўлиши табиий ҳол. 2019 йилда эса корхона дастлабки нормал натижасига эришган. Учинчи, яъни 2020 йилда эса пандемия сабаб кўрсаткичлар яна пасайиши кузатилган. Шу боис корхона таҳлил қилинган кўрсаткичлар бўйича салбий ҳулосага асос мавжуд эмас.

Чунки бу корхонадаги ҳолатлар фаолият юритиш билан боғлиқ бўлмаган вазиятлар бўйича бўлиб, корхонанинг асосий фаолиятига алоқадорлиги жуда ҳам кам. Шу боис ҳар қандай ҳолларда ҳам стандарт формулаларга таяниб, уларнинг натижалари асосида ҳулоса қилиш яхши натижа беравермайди. Унинг сабабларини ўрганиш ва ҳулоса қилиш лозим.

Навбатдаги тадқиқот объектимиз бўйича худди шу кўрсаткичларни таҳлил қиладиган бўлсак, яна ҳам бошқачароқ натижаларни кўришимиз мумкин (2-жадвал).

2-жадвал

Ангрен логистика марказининг айрим иқтисодий кўрсаткичлари таҳлили

Йиллар ва кўрсаткичлар	Активлар рентабеллиги	Тўлов қобилияти	Молиявий барқарорлик коэффициенти
2018	-0,14	0,66	0,79
2019	-0,20	0,67	0,80

Манба: Корхона ҳисобот маълумотлари асосида муаллиф томонидан шакллантирилган.

Ушбу жадвал маълумотларига қарайдиган бўлсак, логистика марказида активлар рентабеллиги олдинги йилга нисбатан пасайган, тўлов қобилияти эса унча аҳамиятли бўлмаган коэффициентга ошган. Шу билан бирга, молиявий барқарорлик коэффициентида ҳам ошиш тенденцияси кузатилган. Бироқ бу ҳам унчалик аҳамият касб этмайди. Бунинг сабаби 0,79 дан 0,80 га ўзгариши унчалик натижа ёки ҳулосани ўзгартирмайди.

Объектларимиз бўйича олиб борилган таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, биринчи кор-

хонада кўрсаткичлар кескин, иккинчи корхонада эса табиий ҳолда ўзгармоқда.

Хулоса ва таклифлар. Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда ҳулоса қилишимиз мумкинки, агар корхона ташкил топганига бир йил тўлмаган бўлса, яъни таққосланадиган давр бўлмайдиган бўлса, бу корхона бўйича иқтисодий таҳлилни амалдаги стандарт формула ва тавсияларга асосан ташкил этиш натижа берамайди. Шу боис бундай ҳолатда умумий ҳолда ўрганиш ва ҳулоса қилиш билан кифояланиш мақсадга мувофиқ.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Абдукаримов И.Т. Отчет о прибылях и убытках – основной источник информации для мониторинга и анализа финансовых результатов предприятия. // Актуальные вопросы экономики и управления. № 1 (047), 2013.
2. Акбаров Б. Автотранспорт корхонаси харажатлари таҳлили. // Бизнес-эксперт. 12/2017. 63-66-б.
3. Бачурин А.А. Анализ производственно-хозяйственной деятельности авто-транспортных организаций [Текст]. Учеб. Пособие. / А.А.Бачурин; под ред. З.И.Аксеновой. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 320 с.

4. Будрин А.Г., Будрина Е.В., Григорян М.Г. и др. Экономика автомобильного транспорта [Текст]. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. / Под ред. Г.А.Кононовой. – М.: Изд. центр «Академия», 2005. – 320 с.
5. Ваҳобов А, Маликов Т. Молия. Дарслик. – Т.: Ношир, 2012. – 232 б.
6. Калонов М. Корхоналарда даромадлар ва харажатлар ҳисоби ҳамда таҳлили услубиётини такомиллаштириш. Иқтисодиёт фанлари доктори илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация автореферати. – Т.: Молия, 2019.
7. Маркова С.Н. Планирование и анализ доходов и прибыли автотранспортного предприятие “Лайт флеш”. // Экономический анализ: теория и практика. 7/10-2003 (июль). С. 28-35.
8. Пахновская Н.М., Ищанова Д.А. Развитие методов управления затратами в системе финансового управления автотранспортного предприятия. / Вестник ОГУ №14 (175)/декабрь 2014. С. 319-323.
9. Саидрасулова Х. Методика определения эффективности использования основных производственных фондов. // Молия. 4/2014.
10. Семенов В.М, Василенкова Н.В. Управления финансами промышленности. Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2012. С. 60-61.
11. Тожибоева Ш.А. Савдо ташкилотларининг молиявий натижаларини таҳлил қилиш усуларини такомиллаштириш йўллари. Иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация автореферати. – Т., 2007.
12. Ўлмасов А, Ваҳобов А. Иқтисодиёт назарияси. Дарслик (тўлдирилган ва қайта ишланган). – Т.: Iqtisod-moliya, 2014. 153-155-б.
13. Фридман А.М. Финансы организации (предприятия). Учебник. 2-е изд. – М.: Дашков и К, 2013. С. 368-369.
14. Эйхлер Л.В. Особенности формирования финансовых результатов деятельности автотранспортного предприятия. Проблемы экономики и менеджмента. № 6 (58). 2016. С. 90-93.
15. Эргашев Ш. Автомобиль транспорти корхоналарида иқтисодий таҳлилни такомиллаштириш. Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (Phd) диссертация автореферати. – Т., 2021.
16. Шоғиёсов Т. Корхонанинг молиявий натижаларини таҳлил қилиш муаммолари. // Молия. 3/2015.
17. Корхона ҳисобот маълумотлари асосида муаллиф томонидан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 28 июлдаги 207-сонли қарори асосидаги “Давлат улуши бўлган акциядорлик жамиятлари ва бошқа хўжалик юритувчи субъектлар фаолияти самарадорлигини баҳолаш мезонлари” тўғрисидаги Низом, За-илова 3-кўрсаткич шакллантирилган.
18. Geoffrey Whittington Profitability, Accounting Theory and Methodology. Taylor and Francis e-Library. London and New York. 2007. P. 45.

АУДИТОРЛИК ДАЛИЛЛАРИНИ ТЎПЛАШ УСУЛЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚЎЛЛАШ ТАРТИБИ

Ешпанов Исламбек Тохтарбаевич -
Тошкент молия институти
мустақил изланувчиси

https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss3/a23

Аннотация. Мақолада молиявий ҳисоботларни текшириш учун зарур бўлган аудиторлик далилларини тўплаш жараёни ёритиб берилган. Шунингдек, аудиторлик далилларини тўплашда қўлланиладиган усуллар тўғрисида батафсил маълумот берилган.

Калит сўзлар: таҳлилий амаллар, ташқи тасдиқ, кузатиш, назорат, арифметик ҳисоб-китоблар, ички назорат.

МЕТОДЫ СБОРА АУДИТОРСКИХ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ И ПОРЯДОК ИХ ПРИМЕНЕНИЯ

Ешпанов Исламбек Тохтарбаевич -
Ташкентский финансовый институт
независимый исследователь

Аннотация. В статье освещается процесс сбора аудиторских доказательств, необходимых для проверки финансовой отчетности. В нем также содержится подробная информация о применении методов, используемых при сборе аудиторских доказательств.

Ключевые слова: аналитическая процедуры, внешнее подтверждение, наблюдение, контроль, арифметические вычисления, внутренний контроль.